

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Румяна Лъчезарова Станчева,
проф. в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“
на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „доцент“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология (Антична и западноевропейска литература,
сравнително литературознание)

В конкурса за „доцент“, обявен в Държавен вестник, бр. 96. от 17.11.2023г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет, като кандидат участва гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на получените материали

Предмет:

Със заповед № Р33-РД-21-75 от 16.01.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен(а) за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘**доцент**’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Сравнително литературознание), **обявен за нуждите на** катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи **единствен кандидат**:
гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Представеният от кандидатката и секретар по процедурата Стефка Видева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- материалите на гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева
- протокола от първото присъствено заседание, заповедта за научното жури, образците на рецензии и становища, както и линка на отдела за развитие на академичния състав - <https://procedures.uni-plovdiv.bg/docs.php?tid=5>

Кандидатът гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева е приложила общо 24 научни труда, 10 студии, от които едната е на френски език, 1 монография, и списък на общо 11 научноизследователски разработки. Приемат се за рецензиране 25 научни труда, които са

извън дисертацията и се отчитат при крайната оценка. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както следва 16 в България и 9 – в чужбина. Студии и статии по други теми от областта на конкурса – 13 на брой, от които една – на немски език, издадена в Хамбург, 2018.

2. Кратки биографични данни (на кандидата/ите)

Соня Красиминова Александрова-Колева е гл. ас. д-р и преподавател в Катедрата по „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет на Пловдивския университет. Бих подчертала по отношение на биографичните данни факта, че кандидатската е възпитаница на Пловдивския университет и има опит именно като преподавател в Катедрата, в която кандидатства. Имам и лични впечатления от докторската ѝ теза, подготвена в съвместно научно ръководство от Пловдивския университет и Университета на Артоа, Франция, за която бях рецензент и която беше защитена убедително във Франция. В научното си развитие кандидатката показва активност както с участие в организиране на научни форуми, така и с редица публикации. Безспорен е опитът ѝ в преподавателската работа във Филологическия факултет.

3. Обща характеристика на дейността на кандидатката

Кандидатката има съществено участие в преподаването на студентите от Пловдивския университет макар и да не представя учебни пособия. Гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева представя за тази процедура монографията със заглавие *Предмодернистични характеристики в творчеството на Мопасан*, издадена през 2023 г. Освен това тя представя 10 публикувани в научни списания и сборници статии. Четири от статиите са в съавторство; една от тях е публикувана в чужбина. Повечето са свързани с основния интерес на кандидатката да проучи последната четвърт на XIX век, да открие в тази епоха значението на Ги дьо Мопасан, да навлезе в дълбочина през литературния анализ в характерното за писателя. Всичките публикации на Александрова-Колева са в научни издания и представляват научни проучвания.

Научни приноси и цитирания

Научните приноси на кандидатката са безспорни. Тя има ясно очертан научен профил през монографията и статиите си, което я представя като стабилно подготвена за позицията, за която кандидатства и надежден преподавател в Пловдивския университет и във Филологическия факултет. Монографията, както е заявено от самата авторка, се занимава с „поетологичните особености“ на творбите на Мопасан (с.38). Действително анализът навлиза в детайли

от поетиката на Мопасан. Още тук бих искала да подчертая, че досега на български език няма друго монографично изследване върху творчеството на френския писател. Проправянето на този път от Александрова се опира на иначе твърде обемната критическа книжнина върху Мопасан на френски език. Кандидатката владее френски език и това ѝ позволява да влезе в диалог с онези автори, които работят в посоката на поетиката на Мопасан.

Поначало трудността при работа върху творчеството на чужди писатели е съобразяването на установената терминология. Авторката проявява интерес и говори именно за реализъм, за социален реализъм и за натурализъм, представата за които на български език е леко изместена. Вероятно по тази причина анализът в монографията започва от теоретичното равнище на осмисляне на принципите на *мимесиса*. Това позволява на авторката да удържи на възприетите тълкувания до края на анализа си.

Изтъкнатата още от заглавието тема за предмодернистичните характеристики в творчеството на Мопасан поставя необходимостта да се потърсят съответствията и различията със Зола и Флобер. Зола е привлечена в библиографията главно през „Моите омрази“ от 1879 г., а не толкова през „Експерименталният роман“ от 1880 г. (с. 32), но това все пак позволява да се направи обобщаващата оценка и вярното сравнение, че „като патоанатом прави безпристрастна дисекция на обекта“. Това твърдение очевидно е нужно, за да се постигне контраст. И в този контраст виждам вече едно наистина убедително обобщение: цитирам от с. 32: „Предпочитаме да мислим за творчеството на Мопасан като финализиращо социалния реализъм на XIX век с елементи на натурализъм и търсещо постигането на нов художествен образ през традиционен метод на изображение.“ Обсъдено е и същественото за темата присъствие на писателя в „Меданската група“ и действително не е нужно подобна близост да се мисли като закрепостяваща Мопасан в натурализма. Всеки писател най-често има свой път на развитие.

В монографията за Мопасан се проследява как понятието модерност се използва от френската литературна критика. Писаното за Мопасан от френската литературна история и критика намира внимателен прочит в книгата. Тълкуват се понятия от теорията на литературата като *мимесис*, отделено е внимание на натурализма на Зола, посочени са характеристики от биографията на Мопасан, свързани с отношението му към обществото. В първа глава са въведени въпросите за двойничеството, за модерността и начина, по който авторката се позиционира, на основата на постигнатото досега от други биографи, историци и теоретици на литературните процеси. Общотеоретичните наблюдения се допълват с литературно-историческите.

Съгласна съм с едно основно разграничение, което авторката прави между модерност и модернизъм. Освен различията с френската практика и езикова употреба, действително става дума и според мен за две посоки на назоваване. Едната се отнася до съдържанието на идеи за света и обществото, другата за реализациите в изкуството и литературата. Най-същественото е, че двете понятия не са задължително свързани. *Moderne* на френски означава не само модерен, но и съвременен, сегашен. Означава също така по отношение на литературата – нова, съвременна. Оттам *modernism* е съществителното модернизъм, но не само в смисъл, свързан с изкуството.

След широко обхватното въведение с първа глава, авторката ни въвежда в *Методът на Мопасан*. Поначало задачата на Соня Александрова е много сложна. За Мопасан е писано и се пише много. Епохата, в която той се изявява също е многопластова. Вероятно това принуждава авторката всъщност да обособи тази втора глава, отново като преглед с критически оценки на писаното за френския белетрист. На първо място обаче тук е представена накратко панорама на френската литература от епохата на Мопасан. Тази наситена картина е обрисувана с точните детайли и всеки път с отношение към Мопасан. Това прави частта 2.1., наречена *Контекстуални бележки*, важна опора в труда.

Наблюденията върху възгледите на Мопасан за романа са изчерпателни, с цитати от негови текстове, с коментари на други критици. В анализа си Александрова стига до въпроса за *étude psychologique*, по който разсъждава Мопасан. Може би се отдалечавам от същината на въпроса, който разглежда тук авторката. Все пак да отбележа, че съществуват, освен психологическото вглеждане, характерно за времето на Флобер и Мопасан също и по-късните явления, свързани наистина с психологическия роман, вече въввлечен в представите на психоанализата за съзнание и несъзнавано. Разграничението ми се струва полезно.

Две други от позициите на авторката при анализа на естетическите възгледи на Мопасан са много точни. От една страна желанието на френския писател за „издигането на натуралистите до ранга на общоприетите майстори“, а именно като посочва един Виктор Юго. И второ тенденцията при Мопасан да „синонимизира“ реализма и натурализма (с. 97). Цялата глава, която проследява оценките на съвременници на Мопасан навлиза в дълбоки води. Тя е интересна и ценна с представените възгледи, отваря редица посоки за заинтересувания читател да продължи и по-нататък. В някои случаи разгледаните литературни критики са твърде лични. Други мнения всъщност са изказани от съвсем различни позиции, какъвто е случаят с Пруст. Пруст е с двацет години по-млад от Мопасан и това е допълнително поколенческо отстояние, което осигурява възможности за нови посоки на развитие за по-късно дошлите.

Анализираните критически опуси на Мопасан, както и подборът им са важни за разглежданата тема. Тук близостта на натурализма до експресионизма е ключов. Има френски автори като Франсис Клодон, който твърди, че „детайлът“, „мазката“ е това, което сродява изобразителния стил на импресионистите с разказването на натуралистите.

В частта 3.2. *Автотекстуалното повторение – пътят към образа* отново проследяваме детайлни анализи на текста, преминаване през различните възможни интерпретации, правени от френската литературна критика и от самата авторка. Тук тя изразява ясно мнението си: (с. 151) „...проблематизирането на миметичната техника е особено изразително именно при фантастичния жанр...“ В изводите на тази част са експонирани двата вида повторение като опит да се излезе от утъпкания път, като израз на раздвоение между образци и нови възможности. Явно се мисли за желанието на писателя да изрази „изчерпаността на класическата репрезентативта техника“ (с. 159). Приемам подобно твърдение, въпреки че по-скоро го разбирам като желанието му да оспори робуването на позитивизма, но не непременно усет за настъпващото след него. Става дума за фантастично разказване. А то съществува и в готическия роман от края на XVIII век. А след това продължава в така наречения черен романтизъм с „Aurélia“ от Жерар дьо Нервал от 1855, за да дам един единствен пример.

В глава 4. *Мопасановите Мадлени – разполовяване и удвояване на първообраза* системното търсене на удвояване в замисъла на Мопасан е проследено внимателно, формулирано изрично като „усъмняването в самия метод и неговата убедителност при създаването на реалистични подражания със или без образец.“ (с. 186). Също така в първата част на глава 5. *Жорж Дюроа – имитация на стойност* анализите продължават да са пълноценни, подплатени с постигнатото от френската литературна критика и история.

С подобна научна добросъвестност авторката продължава проучването си и до края му. За глава 6. *Фикционализации на изобразителното изкуство* и подглавите 6.1. *Антиципиране на характеристики на ар нуво* и 6.2. *Художествен псевдоекфразис* ще отбележа, че детайлният анализ на вмъкнатите в романа на Мопасан цветя и флорални орнаменти допълва много успешно представата за търсенията на писателя. Действително този аспект от обрисуването на средата, в която действат героите, е съществен и едновременно показва културно-историческия момент, натуралистичното влечение към конкретните „мазки“, не на последно място усета за тенденциите в изобразителните и декоративните изкуства. Обосновано е използването на понятието псевдоекфразис. Смущава ме само твърдението за „разклатени основи на миметизма“ (с.264), насочени към въпросната епоха. Според мен литературата, във

всяка своя форма, стил, течение се гради върху *мимесиса*, дори и когато спори с това явление или го оспорва.

4. Оценка на личния принос на кандидатката

Формулираните в самооценката приноси са точно посочени. Монографията и статиите, свързани с творчеството на Мопасан и писателите от неговата епоха характеризират особеностите на френския писател като търсят да докажат предмодернистични характеристики в произведенията му. Някои от тях, като степента на предмодерност у Мопасан повдигат дискусийна тема, нещо изключително необходимо в научните проучвания. Именно по този начин оценявам положително тази посока на анализа в представените трудове.

Цитиранията на разработки от Соня Александрова са по същество и се отнасят за някои от основните тези, разработени както в отделни нейни статии така и в монографията, посветена на Мопасан. Също така има цитирания и съотнасяния към дисертационния ѝ труд, който е в областта на френската литература и на значима посока на сравнителното литературознание и на западноевропейските литератури, като лансираната по-отдавна от проф. Клео Протохристовата тематика за „литературните години“. Кандидатката изгражда стройно литературния анализ върху Мопасан и разполага писателя в неговото време и културен контекст, което я представя отлично в светлината на литературните и културните изследвания върху съответната епоха.

5. Критични забележки и препоръки

Общите ми впечатления от трудовете на Соня Александрова са, както личи от казаното дотук, положителни и най-често отлични. Забележките ми са в по-голяма степен по отношение на изданието на монографията и на някои технически подробности. Личи отсъствието на редактор на изданието. Например не са изписани в текста малките имена на съвременни автори, които са слабо познати или изобщо непознати у нас. Употребата на *Chicago style* за цитиране според мен е неподходяща за литературните научни публикации. Има някои пропуски при цитирането в скоби. Терминологично бих предпочела да се употребява не терминът „свободна непряка реч“, както е тук, а „полупряка реч“. Не е уточнено какво се разбира под „нисък литературен регистър“ (доколкото по френската номенклатура има „комично, трагическо, лирично, сатирично, епично и фантастично“). Ценно е, че се коментират и неудовлетворяващи преводи от творчеството на Мопасан на български. Бих препоръчала и при успешните преводи да се посочва името на преводача.

В частта 2.2. *Методът според Мопасан* изпитвам известно съмнение за твърдението, че Мопасан си представя писателя като художник, заради понятието *artiste*. Художник на

френски е *artiste peintre*. Докато само *artiste* е творец (с. 91). По някакъв начин авторката си е повярвала на тази според мен неточна представа и в следващо цитиране от Мопасан превежда неточно, но в подкрепа на идеята си за „художник“ (с. 99). „Quelle que soit la chose qu'on veut dire, il n'y a qu'un mot...“ е преведено като „каквото и да е онова нещо, което човек иска да нарисува, има само една дума“ вместо „каквото и да е онова, което човек иска да каже, има само една дума...“ (с. 99).

В 2.3. *Другите за метода на Мопасан* се използва терминът „социален реализъм“. Терминът не е обичаен за френското литературознание. От друга страна може би у нас служи да замести отхвърления термин „критически реализъм“. Реализмът от XIX век се проявява с индивидуални особености при всеки писател, но с добавката „социален“ отвежда главно към тематика, посветена на бедните прослойки. Не това обаче е патоса на френските писатели-реалисти като Балзак, Флобер, Мопасан. За разлика от привлечения от социални въпроси Зола, те по-скоро наблюдават в творбите си динамиката на съвременното им общество, смесването на класите, възможността от бързо издигане и също толкова бързо пропадане в условията на буржоазното общество. Защото това е различното, непроученото за обществените отношения след буржоазната революция.

На с. 122 и другаде се използва като понятие за журналистически жанр – хроника, без промяна от френската дума. Би могло да се мисли за: публицистика или публицистична статия, или есе.

6. Лични впечатления

Общите ми впечатления от включените в конкурсната процедура трудове на Соня Александрова са изцяло положителни. Тя е подготвен и талантлив литератор с фокус върху френската литература.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р Соня Красимилова Александрова-Колева **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатката в конкурса е представил **достатъчен** брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“. В работите на кандидатката има оригинални научни приноси, като част от тях са публикувани в списания и научни сборници, включително международни и чуждестранни. Теоретичните ѝ разработки имат

практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева е **несъмнена**.

Постигнатите от *гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева* резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно** съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания на Филологическия Факултет (ако има такива), приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на гл. ас. д-р Соня Красиминова Александрова-Колева на академичната длъжност „доцент“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Антична и западноевропейска литература, сравнително литературознание).

21.03.2024 г.

Рецензент:

(*подпис*)

Проф. дфн Румяна Л. Станчева

(*акад. дл., н. ст., име, фамилия*)